

## **BOLALARNI ZO‘RAVONLIKNING BARCHA SHAKLLARIDAN HIMOYA QILISH TO‘G‘RISIDA**

Xo'jayli tumani 35-sonli maktabning  
Ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari  
**Berdibekov Yusup Jadigerovich**

**Annotatsiya:** Bolalar har bir jamiyatning kelajagi va asosiy boyligini tashkil etadi. Bolalarning huquqlari, erkinliklari va farovonligini ta'minlash har bir davlat, har bir inson va jamiyatga yuklangan muqaddas burchdir. Bugungi globallashayotgan dunyoda bolalar turli salbiy ta'sirlarga, xususan, zo'ravonlikning turli shakllariga duch kelmoqda. Zo'ravonlik – bu bolalarning sog'lig'i va ruhiy rivojlanishiga putur yetkazadigan va ularning jamiyatda munosib hayot kechirishi uchun to'sqinlik qiluvchi eng xavfli omillardan biridir. Shu sababli bolalarni zo'ravonlikdan himoya qilish, huquqlarini ta'minlash va har bir bolaning barkamol, havfsiz hayot kechirishi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

**Kalit so'zlar:** bola huquqlari, zo'ravonlik, himoya, davlat qonunchiligi, psixologik yordam, ota-ona mas'uliyati, huquqiy ong, jamiyat, ijtimoiy muhit.

Zo'ravonlik – bu faqat jismoniy tazyiq emas, balki psixologik, emotsional, iqtisodiy va jinsiy zo'ravonliklarni ham o'z ichiga oladi. Har bir shakl bola ruhiyatiga, shaxsiyati, o'ziga ishonchi va kelajagiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bolani boshqa kishilar, tanish yoki notanish insonlar, hatto eng yaqin qarindoshlari tomonidan zo'ravonlikka uchratilishi mumkin. Shuningdek, zamonaviy yoshda axborot vositalari va internet tarmog'idagi raqamli zo'ravonlik ham tarqalib bormoqda. Bolaning har tomonlama himoyasini ta'minlash maqsadida mamlakatimizda, shuningdek xalqaro maydonda ham keng ko'lamli huquqiy asos va amaliy chora-tadbirlar ishlab chiqilgan. O'zbekiston Respublikasida bolalarni himoya qilish, ularning huquqlarini ta'minlash davlatning ustuvor vazifalaridan biri qilib belgilangan. Uzoq yillardan beri "Bola huquqlari to'g'risida"gi Konvensiya, davlat Konstitutsiyasi va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bolalarning har tomonlama

himoyalaniishi, ularga nisbatan har qanday zo‘ravonlik, beparvolik, ekspluatatsiya va asossiz jazolashning oldini olish choralari keng qamrab olmoqda. Shu bilan birga davlat idoralari, fuqarolik jamiyati instituti, ta’lim muassasalari va barcha jamoat tuzilmalari bolalarning huquq va manfaatlarini ishonchli himoya qilishda faol ishtirok etmoqda [1].

Bolalarga nisbatan zo‘ravonlikning oldini olish va ularni butunlay himoya qilishda bir necha yo‘nalishdagi ishlarga ustuvor e’tibor qaratilmoqda. Birinchi navbatda, qonunchilik asoslarini mustahkamlash, ya’ni bolalarning huquqlarini kafolatlaydigan va har qanday zo‘ravonlikka qarshi jazo choralari belgilaydigan me’yoriy-huquqiy aktlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish zarurdir. Bu sohada xalqaro tajriba asosida bir necha muhim qonunlar va qarorlar qabul qilinmoqda va ularning ijrosini ta’minlash bo‘yicha davlat organlari faoliyat yuritmoqda. Shu bilan birga, jamiyatda ong va madaniyatni oshirish, bolalarni himoya qilish bilan bog‘liq ma’lumotlarni keng ommaga yetkazish, bolalarni va ota-onalarni zo‘ravonlikning turli ko‘rinishlari, ularning xavf-xatarlari haqida xabardor qilish, pedagoglar va psixologlarning malakasini oshirish muhim ahamiyatga ega. Ta’lim muassasalarida, maktab va bog‘chalarda bolalarga inson huquqlari, o‘zini himoya qilish, xavfsizlik qoidalari bo‘yicha muntazam mashg‘ulotlar tashkil etilishi – bolalarning huquqiy ongini oshirib, o‘z huquqlarini anglashiga xizmat qilmoqda. Ota-onalar va tarbiyachilar uchun maxsus treninglar, seminar va davra suhbatlari orqali ham ularning mas’uliyatini oshirish mumkin [2].

Psixologik va pedagogik yordam ham bolalarni zo‘ravonlikdan himoya qilish tizimining muhim bo‘g‘inidir. Bolalarning ruhiy holatini muntazam nazorat qilish, ularni qiynayotgan muammolarni aniqlash va o‘z vaqtida tegishli yordam ko‘rsatish orqali ko‘plab xavf omillarining oldini olish mumkin. Mazkur sohada yurtimizda faoliyat yuritayotgan maxsus telefon ishonch liniyalari, ijtimoiy xizmatlar va psixologik markazlarga ehtiyoj kuchayib, yordam ko‘rsatishning zamonaviy va samarali mexanizmlari amaliyotga joriy qilinmoqda. Bolalarni zo‘ravonlikdan himoya qilishda OAV va internet tarmog‘ining ahamiyati ham ortib bormoqda. Bolalarga bag‘ishlangan maxsus telemuhokamalar, ijtimoiy reklama roliklar, axborot materiallari keng jamoatchilik ongini oshirishda muhim o‘rin tutmoqda. Respublikamizda “Bola huquqlari oyligi”

aksiyalari, turli xayriya tadbirlari va forumlar tashkil etilib, bolalar, ota-onalar va pedagoglar uchun turli mavzudagi ma'ruzalar, mahorat darslari va matnlar tayyorlanmoqda. Shu yo'l bilan har qanday zo'ravonlik holatlarining oldini olish, bolalarda va kattalarda mas'uliyat hissini kuchaytirish, bolalarning huquqlari hurmat qilinadigan ijtimoiy muhitni yaratish bo'yicha katta ishlar qilinmoqda [3].

Davlat rahbarlari va xalqaro tashkilotlar tomonidan ham bolalarni zo'ravonlikdan himoya qilish global masala deb e'tirof etilgan. Xalqaro amaliy tajriba ko'rsatadiki, jamiyatda bolalarga adolatli munosabat shakllanmasa, ularni har qanday zo'ravonlik va tazyiqdan ishonchli himoyalash mumkin emas. Shuning uchun ham bolalarni zo'ravonligidan himoya qilish butun jamiyat va davlatchilikning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu boradagi harakatlar izchil davom etmoqda. Shuningdek, zo'ravonlikdan zarar ko'rgan bolalarga zarur psixologik va huquqiy yordam ko'rsatish uchun maxsus reabilitatsion markazlar, maslahat berish punktlari va ijtimoiy xizmat tarmoqlari kengaytirilmoqda. Bolalar himoyasi sohasida ishlaydigan mutaxassislar doimiy ravishda malaka oshirish kurslaridan o'tib, zamonaviy diagnostika va muomala ko'nikmalarini egallab bormoqda. Milliy qonunchilik va xalqaro me'yorlar asosida bolalar huquqlarini himoya qilishga, zo'ravonlik bilan bog'liq holatlarni vaqtida aniqlash va barqaror choralar ko'rishga qaratilgan ishlar jadallik bilan olib borilmoqda [4].

Bola huquqlarini kafolatlovchi xalqaro va milliy huquqiy asoslar tobora kengayib borayotganiga qaramay, amaliy faoliyatda dolzarb muammolar hanuz saqlanib qolmoqda. Zo'ravonlik holatlarining bir qismi yashirincha amalga oshirilayotgani, jamoatchilik va bolaning o'zi ushbu masalada yetarli ma'lumot va ishonchga ega bo'lmasligi, ayrim hollarda huquq-tartibot organlarining jarayonlariga noto'g'ri aralashuvi kabi omillar mavjud. Shu bois har bir mutasaddi tashkilot, har bir pedagog, har bir ota-ona bu borada o'z mas'uliyatini oshirish, bolalarni har qanday salbiy xatti-harakatdan asrash, ular uchun sog'lom va xavfsiz muhit yaratish haqida doimiy fikr yuritishi va amaliy harakat qilishi lozim. Bolalarning huquqlari himoyalangan jamiyatda innovatsion taraqqiyot, ijtimoiy baraka va totuvlik, tinchlik hamda barqarorlik mustahkamlanadi. Shuning uchun bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish, ularni har tomonlama axborot, huquqiy

va axloqiy ko‘nikmalar bilan qurollantirish, ular uchun ma’naviy hamda jismoniy sog‘lom rivojlanish muhitini yaratish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridandir. Huquqiy targ‘ibot, profilaktika va rehabilitatsiya choralari, ota-onalar va pedagoglar bilan hamkorlik, jamiyatda inson huquqlari va bolalarning erkinligi ustuvor qadriyat sifatida qaralishi, hamkorlikda faoliyat olib borish bolalarni har tomonlama zo‘ravonlikdan asrashda ijobiy natijalarga olib kelishi shubhasizdir. Bolalar hayotida zo‘ravonlikning barcha shakllarini to‘xtatish uchun muttasil, tizimli va izchil yondashuv asosida ish olib borilishi zarur. Bunda har bir bola o‘zini himoyalangan, qadrlangan va baraka to‘la hayot kechirishiga ishonch hosil qilishi mumkin bo‘lgan muhit yaratilishi talab etiladi. Jamiyatimizning kelajagi bo‘lgan bolalarni himoya qilish har birimiz uchun nafaqat huquqiy, balki insoniy burchimizdir. Bolalar o‘z hayotining har bir bosqichida jamiyatning eng muhim e’tiborida bo‘lishi, ularga mehr, e’tibor va g‘amxo‘rlik ko‘rsatilishi orqali ham zo‘ravonlikning oldi olinadi, ham hayotga ishonch va baxt hissi paydo bo‘ladi [5].

### **Xulosa:**

Bolalarni zo‘ravonlikdan himoya qilish ularning hayotida, jamiyat taraqqiyotida muhim o‘rin tutadi. Bu boradagi harakatlar nafaqat davlat va ijro etuvchi organlar, balki har bir inson, har bir ota-ona, jamoat tashkiloti, pedagog va murabbiy tomonidan izchil va mas’uliyat bilan olib borilishi zarur. Bolalarni sog‘lom, baxtli va xavfsiz hayot uchun zo‘ravonlikdan himoya qilish jamiyat taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichi hisoblanadi. Bu yo‘lda barcha qatlam vakillari o‘zaro hamkorlikda harakat qilishi lozim. Bolalar uchun munosib muhit yaratish, ularning huquqlari va manfaatlarini doimo e‘zozlash, har qanday salbiy ta’sirni birdaniga va qat’iy bartaraf qilish — har birimizning burchimizdir.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiya, 1989 yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi. “Bolalar sog‘lig‘i profilaktikasi”. Toshkent, 2018.
3. Muxammadiev A.A. “Bola huquqlari va ularni himoya qilish” Toshkent, 2022.

4. Karimova M.S. “Oilaviy tarbiyada bolalarga nisbatan zo‘ravonlik va uning salbiy oqibatlari”, Toshkent, 2019.
5. Nazirova S. “Bolalarda zo‘ravonlik va uni oldini olish yo‘l-yo‘riqlari”, Toshkent, 2021.
6. Eshmatova Z.K., “Bolalar va ularning inson huquqlari”, Toshkent, 2